

Posudek diplomové práce Kamily Pěchoučkové

Vliv cizího přízvuku řečníka na výkon tlumočnicka při simultánním tlumočení

82 s. + 123 s. příloh, FF UK, 2021

Téma a obsah

Diplomová práce se věnuje dobře vymezenému a aktuálnímu tématu, které propojuje teorii a praxi tlumočení s fonetikou a osvojováním jazyka.

Teoretická část začíná pasáží o cizím přízvuku, vycházející převážně ze syntetické práce R. Majora (2014), která sekundárně odkazuje na další teorie a autory. Zmíněné koncepty a teorie (fonologické síto, modely C. Bestové a J. Flegeho, kritické období aj.) poskytují ucelený obrázek o problému cizího přízvuku. Zvláštní pozornost je věnována sociolingvistickým a částečně i psycholingvistickým aspektům osvojování výslovnosti. Místy by si tato část zasloužila lepší strukturaci (například pojednání o sociolingvistice cizího přízvuku je nelogicky zařazeno do kapitoly o percepci). Využití převážně jediného přehledového díla je do určité míry omluvitelné; poznatky jsou ale místy převzaty formou lineárního výtahu, bez snahy o jejich utřídění a zjednodušení. Některá místa proto působí nekoherentně (viz níže). Vedlejším efektem tohoto přístupu je také velké množství sekundárních citací.

Práce pokračuje tématem kvality tlumočení se zvláštním zřetelem k roli řečníka a k obsahové stránce tlumočení. I této části by bylo možné dát přehlednější podobu – řazení témat je někdy nelogické, např. v části 3.1.1 se mluví postupně o výslovnosti, vyjadřovacích schopnostech, připravenosti projevu, intonaci, pauze a tempu (skupina zvukových prostředků je rozdělena jinými tématy). Následuje podrobné představení studie z Vídeňské univerzity, která se věnuje témuž problému, a část věnovaná metodologii hodnocení významových odchylek v tlumočení.

V empirické části formuluje diplomantka dvě výzkumné otázky (Jak ovlivňuje cizí přízvuk kvalitu tlumočení? Je vliv tempa větší, nebo menší než vliv cizího přízvuku?) a popisuje postup experimentu. Čtyři francouzské projevy (jeden rodilý a tři nerodilé) byly přetlumočeny čtyřmi tlumočnicemi; po tlumočení následoval krátký strukturovaný rozhovor s každou tlumočnicí.

Vzhledem k náročnosti zpracování byl transkribovaný vzorek omezen na cca 6 minut z každého projevu, což je zcela postačující. Pro určení síly cizího přízvuku využila diplomantka kvantitativní metodu založenou na počtu odchylek od normativní výslovnosti na jednotku textu. Zjištěná síla cizího přízvuku stoupá v pořadí CS < DE < IT.

Analýza významových odchylek v tlumočených projevech, inspirovaná dostupnou literaturou (Collados Aís, 2007, Barik, cit. v Riccardi, 2003), byla provedena jednak globálně (počet odchylek v každém tlumočeném projevu), jednak lokálně, s ohledem na možný vliv cizího přízvuku. Část 4.5 se podrobně věnuje rozboru významových odchylek a jejich případné podmíněnosti cizím přízvukem řečníka.

Objektivně zjištěné údaje pak autorka v části 4.6 konfrontuje se subjektivními pocity tlumočnic. Dospívá mj. k závěru, že znalost italštiny u tlumočnice č. 4 mohla vést k lepší kvalitě tlumočení; tento závěr formuluje s potřebnou opatrností. Jako nejproblematictější byl vnímán právě italský přízvuk, což koresponduje s údajem zjištěným rozbohem projevu.

Objem zpracovaných dat je pozoruhodný – přílohy s transkripcí původních projevů a významovou analýzou projevů tlumočených mají délku přes 100 stran.

Metodologie experimentu

Využité metody jsou úměrné řešenému problému a výzkumným možnostem diplomantky; konkrétní provedení výzkumu má ale na mnoha místech rezervy. Způsob pořízení nahrávek a jejich zpracování je náležitě popsán. Určité pochyby lze mít u švýcarské mluvčí, jejíž projev má znaky čteného textu.

Zvláště náročná je fonetická transkripce projevů, která předpokládá použití praktických fonetických dovedností (sluchová analýza a zachycení odchylek pomocí symbolů API). Zběžná kontrola přepisu svědčí o tom, že většina podstatných odchylek byla zachycena; některé ale zůstaly stranou pozornosti (chybná fonologická podoba některých slov, např. *psychiatre*; přízvuky a rázy – ty jsou v transkripci doplněné, neodrazily se však ve výpočtu odchylek a v komentáři; nadměru přísné hodnocení nepovinných *liaisons* – viz str. 41). Intenzivnější konzultace by bývaly mohly pomoci některým z těchto opomenutí předejít.

Pro stanovení síly akcentu jsou počty odchylek váženy koeficientem jejich odhadované závažnosti (1–4). Tato metoda odpovídá intuitivnímu předpokladu, že odchylky od normativní výslovnosti mohou mít různě velký dopad, avšak zároveň je poněkud subjektivní, zvláště v případě, že tentýž typ odchylky má v různých kontextech různou váhu. Je také otázkou, zda lze takto váženou míru udávat v procentech (Tab. 6).

Pokud jde o vyhodnocení významové stránky tlumočení, v částech 4.4.1 a 4.4.2 se nejprve pracuje s hrubým (neváženým) počtem odchylek – to je v podstatě zbytečné, protože v následující části 4.4.3 následují směrodatnější údaje o váženém počtu odchylek. Užití pojmu „kvalita tlumočení“ pro takto vypočtený koeficient je přílišná generalizace.

K ověření hypotézy, že místa s koncentrací nerodilých fonetických jevů vedou k horšímu převedení významu, je použito subjektivního posouzení v každém jednotlivém případě. Metodologicky náležitější by bylo vypočíst koncentraci nerodilých jevů jak v místech, kde došlo k posunu významu, tak v ostatních místech a obě čísla porovnat.

Práce s odbornou literaturou

Seznam literatury je velmi krátký – čítá jen 11 položek. Protože teoretická část čerpá ze syntetických prací, není v ní tento nedostatek na první pohled patrný, zčásti i díky sekundárním citacím. Více literatury by však práci prospělo. Pokud jde o empirickou část, bylo by vhodné více ji provázat s částí teoretickou.

Konkrétní připomínky

- *Tato práce se zaměřuje konkrétně na nedostatečnou znalost jazyka projevu u nerodilých mluvčích a na sílu jejich cizího přízvuku.* – Znalost francouzštiny jako takové není předmětem výzkumu.
- *Cizí přízvuk je definován jako nahrazení prvků daného jazyka prvky jazyka rodného.* Tato charakteristika je zjednodušující, a je také v rozporu s tím, co se v práci píše dále (*Později se však zjistilo, že některé chyby v cizím jazyce nejsou způsobeny převodem*).
- *produkce zvuku v ústní dutině* – Hlásky se neartikulují jen v ústní dutině.
- *zvuk* – Překlad anglického *sound*, v češtině ale jde o *hlásku*.

- základ, což je zbytek souhlásky – ?
- Termín *intonace* je používán v širším významu, než jsou jen změny výšky hlasu – bylo by proto vhodnější používat termín *prozódie*.
- *V některých jazycích je slovní přízvuk pevně stanovený, například ve francouzštině je vždy na poslední slabice.* – Jde o poznatek převzatý z literatury, ale zjednodušující. Přízvuk může být i na první slabice.
- Příklady parafrází, které působí nekoherentně a místy nedávají smysl:
 - o *Měření globálního cizího přízvuku probíhá v kontextu jiných faktorů: věk, ve kterém došlo k osvojení jazyka, postoj k jazyku, srozumitelnost a další, lingvistické faktory, jako je nástup hlasivkového tónu, tempo řeči, kvalita hlasu a artikulační nastavení a další (Major, 2014).*
 - o *Jazykové univerzálie však zahrnují i další jevy, jako je teorie učitelnosti, příznakovost, reprezentace, pravidla a procesy, omezení a stylistická variabilita.*
 - o *Mezi demografické a sociální rozdíly, které ovlivňují výslovnost, patří geografie, styl...*
- *motivace integrativní a instrumentální* – Termíny by bylo vhodné vysvětlit.
- *vynechání termínu či syntagmy* – Správně: *syntagmatu*.
- *Mezi jeden z důležitých faktorů patří* – správně: *mezi důležité faktory patří* nebo *jedním z důležitých faktorů je*.
- Osoba autorky je v textu vyjádřena nekonzistentně: místy autorským singulárem, místy autorským plurálem.

Závěr

Mezi pozitiva práce patří velký objem analyzovaných dat a kvantitativní výsledky, které korespondují s výzkumnými otázkami. Kromě poznatků ze studovaného oboru využila diplomantka také poznatky z fonetiky a osvojování jazyka, které si samostatně doplnila. Jak ale vyplývá z předchozích odstavců, má práce také velké množství slabin, někdy i podstatných, zejména pokud jde o metodologii a práci se zdroji.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji známku *dobře*.

Tomáš Duběda
vedoucí práce
16. 6. 2021